

quod in primis respondendum est, eam nulla ratione dicendam esse liberam, *tum quia antecedit omnem liberum actum voluntatis divinae*, tum etiam quia in potestate Dei non fuit scire per eam scientiam aliud quam re ipsa scivit. Deinde dicendum, neque etiam in eo sensu esse naturalem, quasi ita innata sit Deo, ut non potuerit scire oppositum eius, quod per eam cognoscit. *Si namque liberum arbitrium creatum acturum esset oppositum, ut revera potest, id ipsum scivisset per eandem scientiam, non autem quod re ipsa scit.* Quare non est magis innatum Deo scire per eam scientiam hanc partem contradictionis ab arbitrio creato pendentem, quam oppositam. Dicendum ergo est, partim habere conditionem scientiae naturalis, *quatenus praevenit actum liberum voluntatis divinae*, neque in potestate Dei fuit aliud scire; partim habere conditionem scientiae liberae, *quatenus quod sit unius potius partis quam alterius, habet ex eo, quod liberum arbitrium, ex hypothesi quod crearetur in uno aut altero ordine rerum, esset potius facturum unum quam aliud, cum utrumvis indifferenter posset facere.* Atque hoc sane postulat libertas arbitrii creati, quae, posita etiam praescientia divina, non minus est de fide quam eadem praescientia et praedestinatio (1)... Quod res libero arbitrio praedita (angelus vel homo), si in certo ordine rerum et circumstantiarum collocetur, in unam aut alteram partem se flectat, non provenit ex praescientia Dei, *quin potius ideo Deus id praescit, quia res liberum arbitrio praedita id ipsum agere debet (i. e. actura est); neque provenit ex eo, quod Deus velit id ab ea fieri, sed ex eo quod ipsa libere id velit facere.* Inde vero apertissime sequitur, scientiam qua Deus, antequam statuat eam creare, praevidet, quid sit factura, ex hypothesi quod in eo rerum ordine collocetur, *pendere ex eo, quod ipsa pro sua libertate hoc vel illud sit factura, et non e contrario.* Scientia vero qua Deus absque ulla hypothesi absolute scit, quid per liberum arbitrium sit re ipsa futurum, semper est in Deo

(1) Si quis forte rem minus considerans in his difficultatem reperiat, is rogandus est, ut in contextu legat explicationes, quas ad evitandam prolixitatem hic omitto.

libera, pendetque a determinatione libera suae voluntatis, qua tale liberum arbitrium in tali vel tali ordine rerum (in quo per scientiam medium novit, quid esset libere actuorum) creare statuit" ibid. disp. 52. Hoc postremum alibi data opera explicat. "Dicendum est, per ideas divinas, essentiamve divinam cognitam ut obiectum primarium, certo repraesentari Deo, qui tum suam essentiam tum singula, quae in ea infinite perfectius quam in se ipsis continentur, altissimo ac eminentissimo modo comprehendit, repraesentari inquam naturaliter, ante omnem actum et determinationem liberam voluntatis divinae, complexiones omnes contingentes non solum secundum esse possibile, sed etiam secundum esse futurum non absolute sed sub conditione et ex hypothesi, quod Deus statuat hunc vel illum ordinem rerum et causarum cum his vel illis circumstantiis creare (haec nempe est scientia media). Accidente vero determinatione libera voluntatis, non qua liberum arbitrium creatum determinet ad alteram partem contradictionis, ut Scotus et alii volunt, sed qua relinquendo illud liberum et omnino indifferens, ut ad quod voluerit porrigat manum, statuat creare hunc vel illum ordinem rerum et causarum et circumstantiarum, in quo sint hae vel illae causae liberae, certo cognoscit complexiones omnes contingentes secundum esse futurum absolute et sine ulla iam hypothesi et conditione (per scientiam visionis). Itaque eo differimus ab Scoto, quia arbitramur, rationem ob quam Deus certo cognoscat, quaenam pars contradictionis cuiusque earum complexionum contingentium quae pendent a libero arbitrio creato, sit futura, non esse determinationem voluntatis divinae qua liberum arbitrium creatum inflectat et determinet ad unam aut alteram partem, sed esse determinationem liberam qua liberum arbitrium in hoc vel illo ordine rerum et circumstantiarum statuit creare; neque hanc solam determinationem arbitramur esse rationem sufficientem, quod certo cognoscat, quae pars contradictionis cuiusque harum complexionum sit futura; sed hanc una cum comprehensione in sua essentia cuiuscumque liberi arbitri creati per scientiam naturalem (medium), qua comprehensione ante

illam determinationem voluntatis (creantis) certo scit, quid tale arbitrium sit facturum pro sua libertate ex hypothesi et conditione, quod illud creet et constitutat in eo ordine rerum; cum tamen possit, si velit, facere oppositum, et si esset facturum, ut potest, Deus id illa eadem scientia et comprehensione liberi arbitrii in sua essentia scivisset, et non id, quod re ipsa scit a libero arbitrio esse agendum. Itaque quia complexiones positivae contingentes, quae a libero arbitrio pendent, esse nequeunt in rerum natura nisi liberum arbitrium creetur; utique quod Deus absolute ac sine hypothesi cognoscat eas esse futuras, pendet a libera determinatione voluntatis suae, per quam tali vel tali tempore cum tali vel tali ordine rerum et circumstantiarum creare liberum arbitrium constitutat (confer theses nostras p. 429.). At quoniam arbitrium eo pacto creatum et constitutum in eo ordine rerum liberum manet, ut se in unam aut alteram partem inflectat, profecto nisi Deus altitudine, excellentia et perfectione suae scientiae naturalis, qua omnia eminentissimo quodam modo in sua essentia comprehendit (cf. nostras theses XXXVII. XXXVIII.), ita illud penetraret, ut in eo inspiceret in quam partem pro sua innata libertate se esset inflexurum, cum si vellet, possit se inflectere in oppositam, et si id esset facturum, ut potest, Deus id cerneret; (nisi inquam Deus ita illud penetraret), nesciret determinate, quae pars contradictionis huiusmodi complexionum esset futura..... Quare sub Dei immensam omnique ex parte illimitatam scientiam, qua quidquid sub suam omnipotentiam cadit, altissimo ac eminentissimo quodam modo comprehendit, etiam cadit, ut ita liberum arbitrium penetret, ut in quam partem pro sua innata libertate se sit inflexurum, certo deprehendat ac intueatur » ibid. disp. 50.

Haec, puto, satis clara sunt, ut theologus Germanus dicere amplius nequeat, Molinam « rite intellectum » nomine penetrationis liberi arbitrii hoc sibi velle, quod Deus videat voluntatis creatae in actu electionis dependentiam a Deo creatore ita, ut in hac cognita dependentia tamquam « in obiectiva ratione formali » videat, ad quam partem

contradictionis (quemadmodum Molina loquitur) liberum arbitrium se ipsum inflectat. Et etiam appareat, utrum sententia Molinae conciliari queat cum doctrina nostri theologi, secundum quam « motio a Deo procedens in creaturam agentem est necessarium medium coniunctionis inter oculum divinum videntem et inter obiectum visionis, quod per illud medium (per motionem a Deo procedentem) oculo divino praesens sistitur. » Quae quidem doctrina recisis metaphoris, quibus res in se difficilis adhuc multo difficultior et obscurior evadit, non aliud continere videtur, nisi quod motio divina, antecedenter ad scientiam sive conditionatam sive absolutam actus liberi, hunc potius quam alium actum determinat atque ita Deo cognoscibilem reddit. Hoc autem, ut superius demonstravimus, quantumvis motio in actu secundo spectanda esse dicatur, ad praedeterminationem physicam dedit, a qua tamen auctor ipse alienum se esse affirmit.

5° At nonne nos ipsi, ut vir doctus monet, supponimus, scientiam divinam actuum liberorum nullam fore, si creatura in agendo esset a Deo independens? Sane si Deus non esset supremum infinitum *Esse*, ac nisi totum esse creaturae foret participatum ac dependens ab *Esse* supremo, atque adeo si nec Deus esset nec creatura, ex absurdis sequentur absurdia, nec actuum liberorum nec alia ulla foret scientia. Et non solum supponimus, sed in superioribus thesibus diserte demonstravimus, obiectum princeps divinae scientiae, et formalem rationem, sub qua Deus cognoscit omne verum adeoque etiam liberos actus, si pro qualunque temporis differentia existunt, esse divinam essentiam ut verum supremum ac representationem omnis veri; sed ex parte obiecti dicimus propriam rationem, cur ex actu primo proximo expedito consequatur actus liber secundus, et cur hic potius quam alius consequatur, nominatim quando de actibus liberis naturalibus et moraliter pravis sermo habetur, non esse positam in determinato divino concursu, sed in libera determinatione voluntatis creatae, propter quam praevisam ipsem et concursus per se indifferens ad hunc potius quam alium actum creature determinatur, et ideo non in con-

cursu cognosci, qualis futura sit libera determinatio creatae voluntatis, sed videndo liberam determinationem Deum velle et proinde ab aeterno cognoscere hunc determinatum concussum. « Nusquam legimus in Scripturis sanctis: non est voluntas (volitio) nisi a Deo; et recte scriptum non est, quia verum non est, alioquin et peccatorum, quod absit, auctor est Deus, si non est voluntas nisi ab illo, quoniam mala voluntas iam ipsa peccatum est, etiamsi desit effectus » Aug. De spirit. et litt. n. 54. « Praescire autem potens est etiam, quae ipse non facit, sicut quaecumque peccata » id. Praedestin. SS. n. 19.

Ita etiam intelligendus est s. Thomas cont. Gent. I. c. 68, ad quem locum theologus Germanus appellat. Ibi enim Angelicus non querit, ut in locis superius p. 451. a nobis citatis, quaenam *ex parte obiecti* sit ratio, *cur Deus hunc determinatum actum liberum ab aeterno videat*; sed demonstrat veritatem dogmatis, *a Deo sciri actus liberos*, et argumenta huius veritatis philosophica desumit ex eo, quod Deus est primum Esse, prima causa, primum intelligere ac velle; inde enim concludit, Deum comprehendendo se ipsum in sua essentia (nimirum tamquam in ratione formalis, *sub qua*) necessario comprehendere omne esse, omne intelligere ac velle, et quidquid suae subest omnipotentiae; atque ideo etiam videt omnes actus liberos, si nempe hi habeant in tempore veritatem existentiae per determinationem liberam voluntatis creatae.

THESES XLIV.

Cum infallibili praescientia divina conciliatur libertas humana.

« Ex declarata ratione praescientiae Dei demonstratur, infallibilem praevisionem divinam non magis officere libertati actuum humanorum quam necessitatem consequentem, qua dum agimus, non possumus simul non agere. »

Tota difficultas in concilianda libertate creaturarum cum infallibilitate praevisionis divinae originem habet ex imperfecto nostro modo concipiendi scientiam aeternam. Nos futura non cognoscimus nisi in dispositione antecedente et

nobis praesente causarum (1); unde eatenus certo praenoscimus futura, quatenus intelligimus causas determinatas ad unum. Proinde actum infallibiliter praecognitum semper concipimus ut antecedenter determinatum in causa ac propterea non liberum. Intuitionem autem actus ipsius habere quidem possumus, dum est in praesenti; non possumus, dum adhuc futurus est. Hinc nullam reperimus difficultatem conciliandi libertatem actus, quem in praesenti fieri intuemur, cum infallibilitate nostrae visionis, quia intelligimus visionem nostram non esse causam actus, sed imo actum liberum praesupponi, ut a nobis videri possit; verum difficultas nobis apparet conciliandi libertatem actus futuri cum infallibili eius praenotione, cum nondum est. Quae tamen difficultas non esset maior in praenotione futuri, quam in intuitione praesentis, si distincte concipere possemus intuitionem futuri tamquam praesentis; cum non magis praevision causa sit actus futuri, quam visio causa est praesentis, sed utraque suum terminum cognoscibilem aequa praesupponat. Manifesto igitur decepti sunt veteres philosophi, qui nostrum modum praevidenti futura ad Deum transferentes praevisionem libertati repugnare, et alterutram proinde negandam esse putabant; pariterque falluntur theologi quidam recentes, qui non aliam praevisionem infallibilem futurorum, quam quae sit horum causa effectrix, a nobis intelligi posse existimant, ac si nullo modo concipere possemus intuitionem divinam, cui veritas omnis sine mutatione et temporum vicissitudine subest. Ex qua sua opinione, omnibus rationibus praevisionem infallibilem actuum nostrorum cum libertate conciliandi repudiatis, aiunt hoc unum superesse, ut hanc et illam fide credamus, de conciliatione autem aliqua reperienda plane despondeamus animum (2) (Berlage Dogm. P. I. sect. I. §. 38. p. 258. sq.).

(1) « Cum ergo (a nobis) videri dicuntur futura, non ipsa, quae nondum sunt, id est quae futura sunt, sed eorum causa vel signa forsitan videntur, quae iam sunt; ideo non futura sed praesentia sunt iam videntibus, ex quibus futura praedicantur animo concepta » August. Confess. XI. 18.

(2) Multo gravius magisque dolendum est, quod nostra aetate non defuerunt, qui ipsam infallibilem praevisionem liberorum actuum Deo